

Osebno pričevanje ob uprizoritvah

Škofjeloškega pasijona enega od režiserjev

Minilo je že več kot 20 let od uprizoritve *Škofjeloškega pasijona*, pri kateri sem imel čudovito priložnost biti režiser oziroma voditelj uprizoritve. Hiter pregled pasijonskega dogajanja vsa ta leta je zame precej presenetljiv; od nečesa neznatnega, kar je vzniknilo od potomcev nekdanjega freisinškega gospostva, je pasijon postal prepoznan in prišel na seznam državne nesnovne kulturne dediščine, kasneje pa tudi na najbolj prestižen Unescov Reprezentativni seznam nesnovne kulturne dediščine. Res se mi zdi neverjetno in tega sem vesel. Moja vloga je bila vsekakor dati prvotni impulz k oživitvi pasijona, mu dati osnovno strukturo, ga popularizirati in speljati uprizoritev ter dogodke ob njej.

Ko sedaj gledam nazaj, vidim, da mi je bilo to nekako dano, ne da bi si sam posebej prizadeval ali imel kakršnokoli strategijo, da bi do tega prišel.

Ni bilo najbolj logično, še posebej glede na vse prejšnje odrske uprizoritve pasijona, kjer so se vedno vključevali profesionalni gledališčniki. Sam sem pred tem imel izkušnjo z režijo v Kulturnem društvu dr. Janez Evangelist Krek v Selcih, res pa je, da sem se pri študiju slovenskega jezika s književnostjo in etnologije s kulturno antropologijo zanimal za gledališče, ki mi je bilo vedno blizu. V sebi sem imel željo po večji uprizoritvi, vendar na kaj tako obsežnega nisem pomislil. Vse okoliščine, ljudje in tudi struktura na občini, skupaj z naklonjenim županom Igorjem Drakslerjem (brez katerega bi uprizoritve po mojem ne bilo), so se ujele in dale prosto pot uprizoritvi. Kot da je nastopil pravi čas, v katerem sem bil poklican za to delo.

Marjan Kokalj, režiser
Škofjeloškega pasijona leta 1999.

Prvi občutek ob vključitvi v projekt je bilo veliko zadovoljstvo zaradi teksta in njegovega močnega vsebinskega pomena, s katerim sem se lahko identificiral, ga doživljal kot svojega, z njim živel ter ga brez zadržkov predajal vsem. Pred menoj je bilo polje neverjetne ustvarjalnosti in pričakovanja, kaj bo, kako bo šlo, v meni pa vretje neke nevidne moči. Stopiti nekam na novo pot, kjer ne veš čisto natančno, kam pelje, slutiš oziroma notranje poznaš cilj, za katerega si globoko prepričan, da je dober, nekaj lepega in neustavljivo močnega.

Uprizoritev sem v resnici doživljal kot poslanstvo. Prinesla mi je tudi stiske in težave, vendar globoko v sebi izjemno zadovoljstvo zaradi možnosti ustvarjanja nečesa dobrega in plemenitega za vse. Bil sem priča, da so se poti, ki so se zdele popolnoma zaprte, odpirale, iz neznanosti je pasijon prodiral v javnost in podiral tabuje. Vse to je Nekdo povezoval, to sem prepričan, saj sem se večkrat spraševal, s čim sem si zaslužil tako dobre in zveste sodelavke in sodelavce; od voditeljev skupin do igralcev ter najožjih sodelavcev, ki bi bili lahko popolnoma drugačni ali mi celo obrnili hrbet. Zraven so pristopili tudi največji strokovnjaki na področju pasijona, pri čemer jih denar ni zanimal. Izredno sem bil vesel njihove zagnanosti in številnih ur zastoj opravljenega dela; pa tudi druženja z njimi, ki je bilo nekaj najlepšega. Z najtesnejšimi sodelavci smo ostali prijatelji vse do današnjih dni, četudi se ne vidimo pogosto; boljše potrditve o pristnosti odnosov ni.

Na kateremkoli področju bi se lahko temeljno zataknilo, saj so se ovire kazale ena za drugo, začeniši z dvomom o moji upravičenosti do vodenja pasijona, prek strokovnih osnov, financ in vprašanja obiska ter vse do vremena, saj je bila prireditev na prostem. Vse se je rešilo, čeprav je bilo treba napraviti kakšen ovinek ali preplezati oviro.

Gostoma pogovornega večera v škofjeloški knjižnici, ko je bil prvič javno predstavljen projekt ponovne uprizoritve pasijona, so z zanimanjem prisluhnili številni obiskovalci, 22. junij 1998.

(foto: Alojzij Pavel Florjančič)

Takrat sem v resnici okušal moč vere v cilj. Večkrat sem bil pretresen nad dobrimi stvarmi, ki so se zgodile; še posebej, če so se samoiniciativno ali kar same od sebe. Pri tem vodenju od zgoraj, ki je razgibalo številne dobronamerne ljudi, pa je zanimivo, da je tako dogajanje razgibalo tudi ljudi, ki so nasprotovali, četudi nismo nič imeli proti njim. Zame je bilo novo, da se ob takem intenzivnem javnem dogajanju prebudi vse, dobro in tudi slabo, ter postane aktivno.

Od t. i. nasprotnikov, ki jih je bilo sicer relativno malo, so pa nastopali na vplivnih položajih, sem doživljal najprej zaničevanje take predstave, v smislu, da nima pravice do javnosti. Čutiti je bilo skoncentrirano vnaprejšnjo nadutost ali vzvišenost v imenu intelekta; še posebej pri nekakšni »družboslovni inteligenci«, ki je želela v pasijonskem dogajanju videti fašistični ali celo nacistični dogodek primitivnih kristjanov oziroma belogardistov. Večkrat nisem mogel verjeti, da je tako premočrtno vsiljevanje neargumentirane interpretacije dela drugega sploh mogoče; še bolj pa me je presenetilo samoumevno pričakovanje, da bo to v javnosti, in celo pri nas uprizoriteljih, sprejeto kot splošno dejstvo. Kontradiktornost takih interpretacij je bila zelo očitna; začeni z zaničevanjem celotne uprizoritve kot nepomembne, po drugi strani pa pripisovanje velike politične nevarnosti in pomembnosti prav tej uprizoritvi. Takih kontradiktornosti oziroma izjavljanj nasprotujočih si trditev je bilo veliko; včasih celo v isti povedi. Kot temeljno vodilo takih reakcij je bilo mogoče čutiti nasilje in grožnjo z visoke pozicije oblasti, torej logiko moči, argumentirane vsebine pa dejansko nič.

V tistih trenutkih sem spoznal mizerijo »kulturne« elite, ki ustvarja kulturno politiko v Sloveniji in pošilja nekatere mlade v tovrstne akcije. Kasneje sem dojel, da so bile poceni ideje temačnega marksističnega veka po tej ideologiji postavljene na piedestal najvišje kulture, in sicer brez vsakršnega upravičenega razloga in širšega konsenza dobrih in uveljavljenih kulturnikov ter umetnikov; tako rekoč vsiljene z oblastjo. Temeljno držo v konkretnem ravnanju tovrstne kulture, kakor sem jo od blizu in konkretno doživel, bi opisal z odnosi kot: posmeh, prazno premetavanje prežvečenih socioloških terminov in prikazovanje banalnosti kot nekaj pomembnega. Zadrego, ki tukaj za kritičnega človeka nastopi, so rešili z obljubo nekakšne temne skrivnosti, ki jih vodi in se bo razodela le najbolj inteligentnim. Naj prišepnem, da tistega skrivnostnega obljubljenega ni nikjer, ampak je le prazna črna škatla, v kateri piše »1. april«, ko jo odpreš. Seveda je skrbno skrita in na voljo samo posvečenim. Kdor pogleda vanjo, je zavezan kulturni prevari in banalnosti. In umolkne ter začne igrati banalno igro z drugimi in javnostjo, saj je tudi zelo dobro plačana. To banalno imitiranje vere v temačnem okolju se mi je zdelo res skrajno primitivno in ponižujoče za mlade ljudi. Ovire za izvedbo pasijona so skoraj vse izhajale iz tovrstnih posvečenih krogov na različnih družbenih nivojih, ki pa so kljub vsej svoji politični in finančni moči ostali nemočni proti vsem sodelujočim in dobremu javnemu mnenju o pasijonu med ljudmi. Uprizoritev pasijona so dejansko ščitili edino sodelujoči. V tem sem začutil moč Boga, ki varuje, kar je dobrega.

O nastanku in pomenu *Škofjeloškega pasijona* je na pogovornem večeru v Knjižnici Ivana Tavčarja govoril dr. Metod Benedik, o projektu ponovne uprizoritve pa Marjan Kokalj, 22. junij 1998.

(foto: Alojzij Pavel Florjančič)

Razumljivo je torej, da so me omenjene izkušnje (dobre in slabe) začele voditi globlje vase in v željo po kulturni obogatitvi pri izvoru iz krščanske duhovnosti. Spoznal sem, da je slovenska kulturna politika »zaci-kлана« in moramo seči globlje h koreninam, ki smo jih porezali, da bi se rešili iz primitivnosti bivanja. Kristus me je po Svetem Duhu popolnoma pritegnil, kot edini resnični akter na področju kulture, kot edini pravi neizčrpni temelj ustvarjalnosti. Neizmerna je njegova drža ljubezni. Pasijon v temelju vzgaja kulturo srca in dviga človekov horizont onstran, čez smrt.

Po pasijonu nisem več verjel v kulturo kot najbolj osvobajajoče in ustvarjalno okolje za človeški izraz, pač pa sem zahrepenel globlje.

Pasijon me je tako naučil veliko stvari: glede same kulture in umetnosti, ideoloških prepričanj v javnosti, odnosa do ljudi in dinamike sprejemanja nečesa novega, glede vpliva vsebine nekega dogajanja na odnose med sodelujočimi in vzdušje, ki se s tem ustvarja (temeljno vzdušje je tako kot vsebina), glede iskrene-ga namena v stvareh, ki se jih lotevam, temeljnih stvari v življenju, božje ekonomije, ki je veliko širša od zgolj razumske itd. Vesel sem, da pasijon še naprej daje hrano ljudem, ki se vključujejo v priprave in je v resnici postal največja prireditev v Škofji Loki. Mesto se tako lahko identificira z nečim res plemenitim, kar naj ga prečiščuje.

Včasih sem sanjal o centru duhovnega gledališča v Škofji Loki za vso Slovenijo, saj mesto nudi idealne pogoje za to, vendar je tu bariera kulturne politike, ki v tem ne bo hotela prepoznati kakovosti. Že kot jezuit sem večkrat obiskal festivale duhovnih gledališč v Italiji in presenečen videl velik odziv med gledališčniki, ki jih sakralne teme zelo zanimajo. Ko bi bilo lahko kaj podobnega pri nas ... Želim si, da bi bilo manj predsodkov do duhovnih tem na področju kulture; stare tabuje v naših glavah in srcih je treba podreti.

Med študijem postmodernega gledališča sem presenečen spoznal, da je post-moderno ali sodobno gledališče po svetu našlo izhod iz splošne gledališke krize v vrnitvi k globljim vsebinskim koreninam; h krščanskim ali pa k drugim religijam; seveda z možnostjo tudi različnih ritualov, tudi temačnih, kar pa je odvisno od tega, kaj je v človeku, skupini in instituciji, ki uprizarja. Pasijon je v tem kontekstu sodobnega obračanja svetovnega gledališkega trenda v duhovno tako nenadoma zablestel tudi gledališko, in sicer kot izredno sodoben, svetel in aktualen. Naj navedem samo nekaj najbolj zunanjih značilnosti te aktualnosti: pripove-

duje v pretrganih sekvencah oziroma slikah ali podobah, ki jih mora gledalec sam povezati med seboj; pozna odmik ali digresijo oziroma izstopanje iz prizora in vzpostavljanje distanče do prizora s strani igralcev ter spominjanje na neki širši nadgledališki temeljni nivo bivanja; meja med igralci in gledalci ni več tako velika kakor v klasičnem profesionalnem gledališču; pojem igralca je širši in vloga režiserja manjša – ni več navezana le na nekoga, ki je končal akademijo za gledališče; vsebuje paradoks glede enotnosti kraja in časa – dogajanje je nadčasovno in nadprostorsko in prav zato paradoksalno vključuje vse čase in prostore. To je samo nekaj elementov, jih je pa seveda še več.

Škofjeloški pasijon, 1999. (foto: Jure Nastran)

Pasijon mi je torej veliko dal, ne glede na številne težave, ki pa so bile majhne glede na vse dobro, kar se je zgodilo. Želim si, da bi ohranil duhovni naboj in se ne izvotlil v formalno predstavo z distanco do vsebine ali neiskrene in neresnične interpretacije. Ni prav, da bi uprizoritelji verjeli v ljudi prvoaprilske temne škatle, saj so ti prevaranti (tudi samih sebe). Ko izgubljaš igro, je najlažje reči, ne grem se več, in raje zasmehovati vse sodelujoče kot neumne. Pasijon ne more postati navaden turistično-kulturni dogodek, čeprav gre za gledališče v pravem pomenu besede.

Celotno dogajanje okrog pasijona kot nekdanji režiser tako najbolj spremljam prav z vsebinskega zornega kota, saj menim, da bi pasijon v nasprotnem primeru počasi propadel v škodo vseh; dejansko bi se izmaknil iz rok tistih ustvarjalcev, ki ne bi spoštovali njegovega dejanskega sporočila. Upam tudi, da bratje kapucini bdijo nad svojim pasijonom in lahko sodelujejo pri ohranjanju temeljnega sporočila. Naj se jim to dopusti in pri tem naj mesto pokaže kulturno širino in globino. Gotovo nihče ne more ubraniti različnih osebnih interpretacij pasijona, vendar bi si želel, da se to dogaja drugje, na pa po trgih in ulicah Škofje Loke in tudi ne pod istim imenom, pač pa pod jasno oznako, da gre za osebno interpretacijo pasijona, ne pa, da je to kar *Škofjeloški pasijon*.

Tako bo lahko še dolgo ostal vez in ohranjevalec vrednot vseh prebivalcev Škofje Loke, obeh dolin in Sorškega polja in, upam, da tudi prebivalcev celotne Slovenije.